

O autorze

Maria Kuncewiczowa urodziła się 30 października 1899 roku w Samarze. Jej ojciec, Józef Szczepański był nauczycielem matematyki, dyrektorem szkół średnich, a matka, Adelina Róża z Dziubińskich z wykształcenia skrzypaczką. Początkowo mieszkała w Płocku, potem we Włocławku. W 1913 roku w Warszawie uzyskała dyplom nauczycielki domowej. Studiowała literaturę francuską w latach 1913-1914 w Nancy we Francji i filologię polską na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, następnie na Uniwersytecie Warszawskim. Była krótko nauczycielką języka polskiego i francuskiego w Szkole Handlowej we Włocławku, pracowała jako tłumaczka w wydziale prasowym Ministerstwa Spraw Zagranicznych, uczestniczyła w polskiej delegacji na Konferencji Pokojowej w Paryżu. Przez wiele lat uczyła się śpiewu w konserwatorium w Warszawie i Paryżu. W 1921 roku wyszła za mąż za Jerzego Kuncewicza. Debiutowała opowiadaniem *Bursztyny*, zamieszczonym w 1918 roku w piśmie „Pro Arte et Studio”. Publikowała w „Bluszczu”, „Kobiecie Współczesnej”, „Wiadomościach Literackich”, „Gazecie Polskiej”. Jednak to opowiadanie z 1926 roku – *Polska na fiszmarku* – uważała za swój debiut. Współpracowała z radiem jako autorka m.in. pierwszej powieści radiowej. Uczestniczy-

ła w pracach Polskiego PEN Clubu (od 1938 roku wiceprezes) oraz ZZLP (Związku Zawodowego Literatów Polskich). Od końca lat dwudziestych związana z Kazimierzem Dolnym. Podróżowała kilkakrotnie po Europie (Szwecja, Norwegia), była na Bliskim Wschodzie. Po wybuchu II wojny światowej przedostała się do Francji. Współpracowała przy wznowieniu działalności Polskiego PEN Clubu w Paryżu i była jego prezesem. Potem przeniosła się do Wielkiej Brytanii, gdzie spędziła okres wojny i tam została. W 1949 roku zainicjowała akcję skierowaną do ONZ – apel o przyznanie uchodźcom obywatelstwa światowego (bez rezultatu). Była współorganizatorką, a także prezesem honorowym, utworzonego w 1951 roku centrum Pen Clubu dla Pisarzy na Wygnaniu. W 1955 roku wyjechała do USA i zamieszkała w Nowym Jorku. W 1956 roku współpracowała z radiem Wolna Europa i jako autorka powieści radiowej *Państwo Kowalscy na emigracji*. Prowadziła wykłady z literatury polskiej na wydziale slawistyki University of Chicago. W 1976 roku przyłączyła się do protestu przeciw planowanym zmianom w Konstytucji PRL, wysyłając depezę w tej sprawie do przewodniczącego Koła Posłów Katolickich „Znak”. Otrzymała wiele nagród i odznaczeń, m.in.: Nagrodę Literacką m. Warszawy, Złoty Wawrzyn PAL, Nagrodę Państwową I stopnia, Nagrodę Polskiego Ośrodka Stowarzyszenia Kultury Europejskiej, doktorat ho-

noris causa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. **Zmarła 15 lipca 1989 roku w Lublinie**; pochowano ją w Kazimierzu Dolnym. Jej dzieła przekładano na wiele języków: angielski, francuski, niemiecki, włoski, rumuński, czeski, fiński.

Twórczość:

1926	<i>Tsei-Hi, władczyni bokserów</i>
1927	<i>Przymierze z dzieckiem, opowiadania</i>
1928	<i>Twarz mężczyzny</i>
1932	<i>Miłość panińska, dramat</i>
1933	<i>Dwa księżycy</i>
1935	<i>Dyliżans warszawski, felietony</i>
1936	<i>Cudzoziemka</i>
1936-37	<i>Dni powszednie państwa Kowalskich, powieść radiowa (drugie wydanie 1956)</i>
1939	<i>Dialog o zmierzchu, powieść mówiona</i>
1939	<i>Przyjaciele ludzkości, opowiadania dla młodzieży</i>
1939	<i>Miasto Heroda. Notatki palestyńskie</i>
1938	<i>Serce kraju, opowiadania dla młodzieży</i>
1939	<i>W domu i w Polsce, opowiadania dla młodzieży</i>

O autorze

1939	<i>Zagranica</i> , opowiadania dla młodzieży
1943	<i>Klucze</i>
1945	<i>The modern Polish Prose</i> , szkice o literaturze współczesnej
1946	<i>Zmowa nieobecnych</i>
1952	<i>Leśnik</i> , powieść
1962	<i>The Modern Polish Mind</i> , szkice o literaturze współczesnej
1965	<i>Don Kichot i niańki</i>
1979	<i>Fantasta alla polacca</i>
1946	<i>Tristan</i> (drugie wydanie 1967)
1972	<i>Fantomy</i> , wspomnienia ¹

Geneza

MATKA

Maria Kuncewiczowa nadała Róży Żabczyńskiej **cechy własnej matki**, która także była skrzypaczką i miała bardzo złożoną osobowość. Losy przodków oraz jej samej były także naznaczone życiem tułaczym i pobytem na obczyźnie. W *Fantomach* wspominała:

¹ Podaję za *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik biobibliograficzny*, t. 4, red. J. Czachowskiej i A. Szałagan, Warszawa 1996, s. 474-478.

Trudno powiedzieć, że to historia stworzyła mnie mizantropką. A jednak tak jest. Przodkowie moi – do czwartego pokolenia wstecz, o dawniejszych nie wiem – byli zesłańcami, emigrantami, żołnierzami Polski na cudzych ziemiach, ludźmi »z akcentem«, ludźmi napiętnowanymi. Do ich poczucia obcości etnicznej i politycznej moja matka dodała poczucie osoby wyklętej z kręgu miłości i odrąconej od ołtarza sztuki².

Ile razy matka w chmurze w piorunach odchodziła na całe godziny do salonu i zza zamkniętych drzwi zaczynały dolatywać nierówno szarpane smyczkiem fugi Bacha – ojciec zabierał mnie na spacer³.

Relacji Róży i Marty autorka nadała **cechy stosunków panujących między nią a matką – Adelina**. Ta **nienawidziła córki** z powodu tego, że jakaś panna w Petersburgu odbiła jej kiedyś Marcina Kątskiego, pierwszą i jedyną miłość⁴. Przelanie wszystkich wspomnień i emocji na papier, które nastąpiło po śmierci matki, pozwoliło Kuncewiczowej dokonać rozrachunku ze swoją własną przeszłością, wypełnić pustkę po jej odejściu, pokonać depresję.

² M. Kuncewiczowa, *Fantomy*, Warszawa 1971, s. 62.

³ W. Wójcik, *Skamandryci i inni nad Sekwaną. Szkice historycznoliterackie*, Katowice 1995, s. 148.

⁴ S. Żak, *Maria Kuncewiczowa*, Warszawa 1973, s. 56.

Plan wydarzeń

Cudzoziemka po raz pierwszy ukazała się w odcinkach w „Kurierze Porannym” w 1935 roku. Pod koniec tego samego roku wydał ją „Rój” i w następnym ponowił nakład. Powieść była nominowana do nagrody „Wiadomości Literackich” za najwybitniejszą książkę roku 1935, wygrał jednak Józef Wittlin *Solą ziemi*. Ta powieść zajęła też pierwsze miejsce w plebiscycie czytelników pisma, podczas gdy *Cudzoziemka* była na jedenastym miejscu.

Kuncewiczowa miała także zamiar napisać powieść o mężu Róży – Adamie – pod tytułem *Swój człowiek*. Pracę przerwała jej jednak podróż na Bliski Wschód. W 1936 roku „Wiadomości Literackie” zamieściły pierwszy fragment powieści *Mąż Róży*⁵.

Plan wydarzeń

1. Przybycie Róży do domu córki.
2. Wspomnienie:
 - a) wizyty w sklepie i zakupów,
 - b) domu rodzinnego w Taganrogu,

⁵ Zob. A. Szałagan, *Maria Kuncewiczowa. Monografia dokumentacyjna 1895-1989*, Warszawa 1995, s. 55, 56, 67.

- c) wieczoru u Bądkich i znajomości z Michałem,
 - d) okoliczności ślubu z Adamem i szczegółów ich małżeństwa.
- 3. Oględziny domu córki i zabranie pamiątek, w tym szala.
- 4. Rozmowa telefoniczna Róży z mężem.
- 5. Dalsze wspomnienia domu rodzinnego i przyjazdu do Polski.
- 6. Przybycie Adama.
- 7. Wspomnienie:
 - a) historii dwóch imion: Róża i Ewelina,
 - b) nocy, kiedy wyznała mężowi, że kocha tylko Michała,
 - c) okoliczności śmierci synka Kaziuczka.
- 8. Kłótnia z mężem i zaśląbnięcie Róży.
- 9. Przybycie wnuka Zbyszka.
- 10. Przyjście syna Władysia i jego żony Jadwigi.
- 11. Wspomnienia:
 - a) dzieciństwa Władysława,
 - b) zaręczyn syna z Haliną,
 - c) ślubu z Jadwigą,
 - d) kontaktów małżonków z Różą.

Plan wydarzeń

- 12.** Rozmowa Róży z Jadwigą.
- 13.** Przybycie córki Marty.
- 14.** Wspomnienie:
 - a)** rocznicy śmierci Kazia, próby zabójstwa syna i poczęcia się córki,
 - b)** dzieciństwa Marty,
 - c)** choroby córki i próby otrucia dziecka przez matkę,
 - d)** nocy, kiedy Marta poznała prawdę o swoich narodzinach,
 - e)** lekcji śpiewu,
 - f)** małżeństwa Marty z Pawłem.
- 15.** Obiad u córki.
- 16.** Przerwana rozmowa z Martą.
- 17.** Przyjazd do domu Róży i szczerza rozmowa z mężem.
- 18.** Ostatnia rozmowa Róży z córką.
- 19.** Wspomnienie wizyty u doktora Gerhardta w Królewcu.
- 20.** Złe samopoczucie Róży; wezwanie lekarza.
- 21.** Śmierć Róży w otoczeniu najbliższych.